
Activitat econòmica, mercat de treball i mobilitat social a Sabadell (segles XVIII-XIX)

Lidia Torra Fernández / Universitat de Barcelona / Lidia.torra@ub.edu
Centre d'Estudis "Antoni de Capmany" d'Economia i Història econòmica

---

Sabadell va viure una important transformació socioeconòmica amb el desenvolupament de la manufactura tèxtil al llarg del segle XVIII. Aquest desplegament propicià importants canvis en el mercat de treball local. Una mostra de més d'un miler de capítols matrimonials registrats a l'escrivania de Sabadell entre 1550 i 1810, permet apropar-nos a l'empremta demogràfica i els fluxos migratoris. L'anàlisi del primer padró d'habitants, efectuat l'any 1824, mostra un procés de diversificació notòria a la vila amb ple desenvolupament dels sectors industrial, comercial i serveis.

Paraules clau

Menestralia, tèxtil, mercat de treball, mobilitat social, estratègies familiars

13

Figura 1. Detall de la capçalera d'un paper oficial segellat del 1722 (regnat de Felip V) en el qual es van escripturar uns capítols matrimonials a la vila de Sabadell, l'any 1723. *Llibre de capítols matrimonials de Joan Baptista Asbert* (AHS. E238).

Sabadell encapçala un important creixement demogràfic durant el segle XVIII, per sobre de la mitjana del Principat. La informació que en tenim, corresponent a finals de l'edat mitjana, quan es disposa dels primers fogatges, fins als censos de població, elaborats durant el segle XVIII, i el primer padró d'habitants, efectuat l'any 1824, permet una aproximació del desenvolupament demogràfic durant l'època moderna.¹

El fogatge de 1549 estima entre 200 i 250 habitants a Sabadell i al voltant de 900 habitants a finals del

segle XVI. Les dades disponibles per al transcurs del segle XVII són molt irregulars fins al cens efectuat l'any 1717, que estima la població de Sabadell en 1.145 habitants, i es duplica l'any 1787, quan la vila passa a tenir 2.236 habitants, amb un índex de creixement del 195% en aquests darrers setanta anys. Amb tot, l'increment més espectacular de població es produeix a principis del segle XIX, quan passa de 2.236 habitants l'any 1787 a 4.183 habitants censats en el primer padró d'habitants efectuat a la localitat l'any 1824. Sabadell encapçala a partir d'aleshores un procés d'expansió demogràfica, que situa la vila menestral en una de les ciutats amb més creixement poblacional i desenvolupament industrial de la Catalunya del vuit-cents.

1 Algunes dades i informació que mostra l'article es poden trobar ampliades en el treball de recerca: Lídia TORRA, *La menestralia a Sabadell. Família i mercat de treball (1650-1824)*, [Inèdit], Beca d'Història Miquel Carreras Costajussà, Bienni 2005-2007, Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, 2007.

L'expansió de Sabadell fou, en part, conseqüència del creixement vegetatiu de la població. Es produí un increment de la natalitat per damunt de la mortalitat, afavorit per l'arribada i establiment a la vila d'individus joves procedents de pobles veïns; i pel descens de la mortalitat infantil, gràcies a la progressiva eradicació de la pesta bubònica i les millores alimentàries i sanitàries. També, mercès a la immigració d'origen francès, primer, i interna catalana, després. El contingent migratori s'instal·là a Sabadell; els nouvinguts eren atrets per les oportunitats laborals que els brindava la pròspera economia local.

14 La documentació notarial escripturada a l'escri-
vania de Sabadell permet apropar-nos a situacions personals de molts veïns que són darrere les xifres globals dels censos de població detallats més amunt. L'hàbit d'anar al notari s'estenia pràcticament a tots els àmbits de la societat. Davant de notari es pactaven i regulaven situacions privades de tota índole, que es concretaven en forma d'escriptura i/o contracte públic. L'anàlisi del fons notarial dóna llum a diferents aspectes de la vida quotidiana i tarannà de les persones, l'activitat professional i patrimoni dels individus i famílies.

Entre aquesta documentació, els capítols matrimonials constitueixen una de les fonts que permeten analitzar diferents aspectes de la població. Òbviament, la finalitat del document era molt diferent a les diverses prestacions que els estudiosos hi donem. La redacció de capítols matrimonials per part de les famílies constituïa normalment el pas previ a l'enllaç matrimonial, quan un o ambdós cònjuges eren hereu o pubilla, tot i que la pràctica de fer capítols es va anar generalitzant al llarg de l'època moderna entre els altres fills.

El moment de redactar capítols era un fet important en la vida de les parelles i, encara més, de les seves famílies. Es casaven els fills quan els pares encara es trobaven en bones facultats per treballar i no havien entrat en la plenitud de la vellesa, i era el moment que es canalitzava, d'una generació a l'altra, part de la renda i el patrimoni familiar per mitjà del dot. En altres paraules, el contracte matrimonial constituïa un estadi previ al llegat testamentari, mitjançant el qual els fills rebien una part de l'herència dels progenitors, familiars o tutors.

S'ha reunit una mostra de 1.711 capítols matrimonials de parelles contraents en el període 1550-1810, tots pertanyents a l'escrivania de Sabadell. S'ha consultat tots els llibres de notaris conservats a l'Arxiu Històric de Sabadell (AHS). La selecció de la documentació respon al criteri de reunir una mostra amb tots els capítols matrimonials disponibles, en els quals ambdós o almenys un dels contraents fos natural de Sabadell. S'ha desestimat, per tant, els capítols de nuvis residents a altres viles que havien escripturat a l'escrivania de Sabadell. La nostra intenció és observar la trajectòria de la població local i la que s'hi va integrar per mitjà del matrimoni (figura 1).

Tot i les possibilitats d'anàlisi, que són moltes, la font també presenta importants limitacions perquè hi ha segments de la població no representats, naturalment els individus solters, que desconeixem quants podien ser, i els nuvis de les famílies més humils, que no tenien res a salvaguardar per mitjà del contracte matrimonial, dels quals desconeixem el nombre perquè no s'han conservat els registres parroquials. Tampoc no sabem els protocols notariaus que s'han perdut o malmès al llarg dels temps. Per tant, som conscients del biaix que poden representar els resultats que tot seguit exposarem.

El document detalla la identitat de la parella contraent: nom, cognom, residència i procedència (dels no autòctons), com també l'ofici del nuvi. A continuació, la identitat dels progenitors de la parella, com també el nom i cognom, ofici (només els homes), residència i lloc de procedència, i si en aquells moments pare i mare dels nuvis eren vius o difunts. A continuació, el document especifica la composició del dot (en diner efectiu, en béns mobles, immobles, bestiar, aliments...) i els pactes establerts entre les dues famílies juntament amb altra informació rellevant d'ordre econòmic i patrimonial que tindrà molta importància en la unió i descendència de la parella.

El primer exercici ha estat observar l'evolució demogràfica local mitjançant la informació que aporta la documentació en relació amb la supervivència dels progenitors dels nuvis. Observem l'evolució en els casos més extrems (quadre 1), és a dir, les parelles de nuvis que en el moment del matrimoni tenien els quatre progenitors vius i, per contra, les que els tenien difunts. Al llarg del segle XVI i primera meitat del segle

xvii la tendència és pràcticament la mateixa, gairebé el 25% dels nou matrimonis, és a dir, una de cada quatre parelles tenia tots quatre progenitors difunts quan es casaven. La situació va millorar durant la segona meitat del sis-cents i primera meitat del set-cents, al voltant del 15% de les parelles de nuvis es trobava en similars circumstàncies, és a dir, una de cada sis parelles tenia tots els quatre progenitors difunts quan redactaven capítols matrimonials a finals del segle xvii, principis del segle xviii. En canvi, durant la segona meitat del set-cents i principis del segle xix aquesta situació només la patia una de cada setze parelles, la qual cosa marca un canvi substancial de tendència en les pautes demogràfiques de la localitat. En altres paraules, el percentatge de parelles de nuvis que tenien els quatre progenitors vius se situava entre el 3% i el 5%, amb poques variacions durant els segles xvi i xvii. La transformació es produeix especialment a finals del set-cents, quan es situa al voltant del 32% les parelles que gaudien de tots quatre progenitors vius en vigílies del seu matrimoni (columnes 1 i 2).

La font no concreta l'edat dels individus i, per tant, és difícil precisar en quina franja i període s'observa un índex més important de supervivents entre els progenitors, ni tampoc permet analitzar l'edat dels contraents, ni les diferències d'edat que puguin establir-se entre les parelles. Sí que es pot afirmar, en canvi, que la mortalitat esperonà greument la franja de població adulta que tenia fills joves, pràcticament amb la mateixa intensitat al llarg dels segles xvi i xvii. En aquest període les malalties comunes, gripes, brots de verola, escarlatina, febres..., i sobretot la persistèn-

cia de la pesta impedia la supervivència de bona part de la població, que havia superat els anys més difícils i vulnerables de la infantesa, però en canvi no aconseguia sobreviure les primeres etapes de la vellesa.

Els intents d'eradicar la pesta foren nuls, pel fet que no se sabia la causa del problema. Hom creia que els causants de la malaltia eren els efluvis malignes que desprenien les aigües estancades i putrefactes que enverinaven l'aire i infectaven les persones mitjançant la respiració. El contacte físic o tan sols l'apropament entre els individus agreujava el problema. En conseqüència, les mesures que imposaven les autoritats locals estaven relacionades amb el fet de prohibir el manteniment d'embassaments d'aigua, fins i tot limitant la sembra de cultius en hortes situades a prop del riu. Les alarmes d'epidèmia sovintejaven i immediatament s'aplicaven accions preventives, com barrar les portes de la muralla, fer cremar herbes anti-sèptiques, aïllar els individus susceptibles de portar la malaltia, sagnar malalts a fi d'alliberar mals efluvius..., a part del prec i les mostres de fervor popular, buscant la protecció divina i l'alleujament de consciència davant del perill de mort.

Aquesta situació tan adversa va anar canviant favorablement en el curs de la segona meitat del segle xviii i principis del segle xix. Els canvis demogràfics van establir noves relacions entre les famílies en termes professionals, econòmics, de patrimoni i herència. Tornem al Quadre 1; observem, d'una banda, la major supervivència dels pares dels contraents a mesura que avança el segle xviii (columnes 1 i 2) i, d'altra banda, l'augment d'homes que es casaven quan el

	1		2		3		4		Total*
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	
1551-1600	39	24,4	6	3,8	20	12,5	34	21,2	160
1601-1650	61	24,1	11	4,3	64	25,3	121	47,8	253
1651-1700	45	15,3	16	5,4	86	29,2	164	55,8	294
1701-1750	49	16,6	64	13,9	220	47,8	235	51,1	460
1751-1810	31	5,7	173	31,8	181	33,3	275	50,6	544

1: quatre progenitors difunts
2: quatre progenitors vius
3: pare del nuvi viu
4: pare de la núvia viu

* Nombre total (1.711) de capítols matrimonials de parelles de nuvis residents a Sabadell analitzats per període.
Font: elaboració pròpia. AHS.

Quadre 1. Demografia dels pares dels contraents. Capítols matrimonials de residents a Sabadell, 1500-1810.

	Nuvi		Pare nuvi		Núvia		Pare núvia		Total Capítols*
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	
1551-1600	28	17,5	28	17,5			2	1,2	160
1601-1650	50	19,8	58	23	12	4,7	16	6,3	253
1651-1700	8	2,7	17	5,8					294
1701-1750	1	0,2							460
1751-1810									544

* Nombre total de capítols matrimonials de parelles de nuvis residents a Sabadell analitzats per període.
Font: elaboració pròpia. AHS.

Quadre 2. Capítols matrimonials de cònjuges francesos residents a Sabadell, 1500-1810.

16 pare era difunt (columnes 3 i 4), la qual cosa no és contradictòria. Aquestes dades permeten aventurar la hipòtesi de l'endarreriment del matrimoni de l'hereu, ajornat fins a la possessió del patrimoni familiar quan el pare ja havia mort. Aquesta circumstància podia modificar les pautes de comportament en l'estructura familiar i també la direcció i organització del treball en el si dels obradors menestrals.

Un altre aspecte és la intensitat del corrent migratori procedent de França establert a Sabadell. La informació sobre el lloc de procedència de pares i nuvis que figura en els capítols matrimonials permet observar els orígens i l'evolució dels nouvinguts instal·lats a Sabadell (quadre 2). La fase ascendent i de plenitud migratòria s'estableix al llarg del segle XVI i primera meitat del segle XVII amb petites variacions percentuals. Entra en una fase decreixent en la segona meitat del segle XVII i a un nivell poc o gens significatiu al llarg del segle XVIII. Les dades confirmen plenament les aportacions d'Esteve Canyameres en el cas de Sabadell i les fases del moviment migratori francès a Catalunya, àmpliament explicades per Jordi Nadal i Emili Giralt.

Molts immigrants francesos van arribar solters a Sabadell i es van casar amb dones compatriotes o bé catalanes de primera generació, filles de pares immigrants francesos. Altres van contraure matrimoni amb vídues de la localitat o dones procedents de poblacions veïnes que treballaven com a criades a cases benestants. Els nouvinguts procedien majoritàriament de les àrees dels Pirineus i Prepirineus, dels bisbats de Comenge, Mirapeis, Rius i Coserans. També d'Agen,

Auch i Montalban a la regió del Llenguadoc i la conca del Garona i de les àrees del nord, dels bisbats de Cahors i Saint Flor, principalment.

Entre els nouvinguts establerts a Sabadell hi havia pagesos i jornalers, també molts menestrals, entre els quals destaquen paraires, teixidors, mestres de cases i fusters. La majoria d'immigrants formava part d'un contingent de mà d'obra qualificada que es veia forçada a sortir de zones muntanyenques densament poblades i d'àrees industrials de la veïna regió del Llenguadoc, amb una semblança gran amb el procés de la manufactura catalana. Un cop a Sabadell, treballaven en els obradors menestrals, en els camps de conreu o en el sector de la construcció.

El creixement demogràfic va anar acompanyat d'una expansió urbana fora muralla amb l'edificació de nous carrers i barris ocupant les zones agràries. El nucli urbà estava format per un conglomerat de carrers estrets, tancats i envoltats per una muralla que es va anar eixamplant i modificant amb el temps. Molts nouvinguts s'instal·laren al voltant de les muralles fins que el traçat urbà s'estengué extramurs, de manera que es poblaren camps i horts al llarg dels camins principals adjacents, Sant Quirze, Manresa, Sant Cugat, Barcelona, la Salut i Sant Pau. La densitat de població del raval Nou impulsà l'establiment urbanístic al raval de Fora. Les places de Sant Roc i de l'Àngel es convertiren en nous punts neuràlgics de Sabadell en ple segle XVIII.

Per completar l'estudi sobre aquest període disposem del primer padró d'habitants efectuat a la localitat l'any 1824, després de la Guerra del Francès (1814),

en un moment que Sabadell es trobava immers en plena expansió demogràfica, urbanística i industrial.

Observem una població molt jove a Sabadell a principis del segle XIX. La franja de població infantil menor d'11 anys superava el 30% del cens. I, si hi afegim el col·lectiu de joves entre 11 i 20 anys, que sumava el 18,6% dels habitants, pràcticament la meitat de la població no superava els vint anys. La franja de població adulta en condicions de ple rendiment laboral, entre els 21 i els 50 anys, constituïa el 38,5% del cens. El 12,2% dels sabadellencs superava els 50 anys, entre els quals només el 3% dels veïns era major de 65 anys (quadre 3).

Un de cada tres sabadellencs era infant menor d'onze anys i depenia dels seus progenitors, familiars o tutors. Aquest fet indica una càrrega important per a la població activa, especialment per als caps de casa. Però també mostra la puixança d'un capital humà valuós, previsible amb ple rendiment de treball al cap d'una o dues dècades, és a dir, vers els anys 1840-1850, quan s'intensifica el desenvolupament de la indústria moderna a la ciutat.

El padró indica l'origen dels veïns, si eren naturals de Sabadell o bé especifica el lloc de procedència i els anys que feia que residien a la localitat en aquells moments. Aquestes dades, juntament amb la informació puntual i concreta sobre el carrer i barri on vivien, permet una radiografia de la població dins el perímetre urbà (quadre 4).

El segment de població natural de Sabadell era de 3.354 individus i corresponia al 80,2% del cens, mentre que els veïns originaris d'altres indrets sumaven 829 habitants, el 19,8% de la població, l'any 1824. Tot i que els nouvinguts s'establiren arreu, s'observa un pes específic de forans en els traçats dels carrers que conformaven els barris de Manresa, Ravals i Sant Quirze, les àrees més densament poblades.

A diferència de segles anteriors, els corrents d'immigració a principis del segle XIX s'establien dins el país, bàsicament entre Sabadell i els pobles més propers i localitats de la mateixa comarca, 15% dels homes i 14% de les dones. Similars pautes entre ambdós sexes es produeixen entre els nouvinguts procedents de Barcelona, 11% dels homes i 9% de les dones, l'1% dels immigrants procedia de les terres gironines, mentre que el 0,5% havien arribat de les comarques

EDAT	DONES %		HOMES %		TOTAL %	
Fins a 10 anys	609	14,6	675	16,1	1284	30,7
11 a 20	411	9,8	366	8,7	777	18,6
21 a 30	355	8,5	364	8,7	719	17,2
31 a 40	254	6,1	247	5,9	501	12
41 a 50	194	4,6	195	4,7	389	9,3
51 a 60	145	3,5	139	3,3	284	6,8
61 a 70	77	1,8	105	2,5	182	4,3
71 a 80	19	0,4	20	0,5	39	0,9
Més de 80	4	0,1	4	0,1	8	0,2
TOTAL	2.068	49,4	2.115	50,6	4.183	100

Font: Elaboració pròpia. Padró d'habitants de Sabadell, any 1824. AHS.

17

Quadre 3. Població de Sabadell l'any 1824.

	1	%	2	%	TOTAL	%
Sant Quirze	888	21,3	127	3	1015	24,3
Plaça de Sant Roc	422	10,1	101	2,4	523	12,5
El Pedregar	375	9	60	1,4	435	10,4
Manresa	658	15,7	190	4,6	848	20,3
Ravals	743	17,7	177	4,3	920	22
Plaça Major	196	4,7	74	1,7	270	6,4
Cases de camp	70	1,7	100	2,4	170	4,1
TOTAL	3354	80,2	829	19,8	4183	100

1: naturals de Sabadell. 2: procedents d'altres localitats

Font: Elaboració pròpia. Padró d'habitants de Sabadell, any 1824. AHS.

Quadre 4. Distribució per barris de la població resident a Sabadell segons el seu origen.

de Lleida i el mateix percentatge, 0,5%, de fora Catalunya. El gruix de la immigració presenta la imatge ja descrita anteriorment per als segles precedents, matrimonis que havien arribat a la localitat amb fills petits nascuts als llocs d'origen i que, un cop establerts, havien ampliat la família, la qual cosa indica l'arribada de parelles joves que, un cop establertes, creixien en nombre. Eren nombrosos els matrimonis mixtos, homes naturals d'altres poblacions casats amb sabadellenques, suposadament solters i esposats

	1		2		3		4		5		TOTAL
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	
1550-1600	64	40	24	15	8	5	32	20	32	20	160
1601-1650	92	36,4	26	10,3	7	2,8	77	30,3	51	20,2	253
1651-1700	48	16,3	27	9,2	7	2,4	120	40,8	92	31,3	294
1701-1750	93	20,2	61	13,3	15	3,3	132	28,7	159	34,5	460
1751-1810	112	20,6	69	12,7	24	4,4	121	22,2	218	40,1	544
TOTAL Període 1550-1810	409	23,9	197	11,5	61	3,6	492	28,7	552	32,3	1711

1: pareire / 2: teixidor / 3: altres oficis manufactura tèxtil / 4: pagès / 5: altres sectors d'activitat
Font: elaboració pròpia. AHS

18

Quadre 5. Composició social i oficis dels homes residents a Sabadell, a partir d'una mostra de 1.711 capítols matrimonials escriturats a l'escribania de Sabadell, 1550-1810.

amb solteres, donzelles o vídues de la localitat. Les aliances matrimonials es mantenen com a eina d'integració força important per als nouvinguts. També hi havia matrimonis entre homes naturals de Sabadell i dones veïnes dels pobles més propers. Aquesta era la característica més visible entre les nouvingudes.²

Activitat econòmica, mercat de treball i mobilitat socioprofessional a Sabadell

La prosperitat de l'economia local, clarament significativa durant la segona meitat del set-cents, té com a protagonista l'auge generalitzat de la manufactura tèxtil amb la progressiva especialització de la indústria llanera i la draperia fina. El testimoni del metge Antoni Bosch i Cardellach, mostra l'efervescència manufacturera de Sabadell l'any 1787: *“Los fabricantes de lana son más de la tercera parte de nuestros vecinos hombres, mugeres, niños, viejos... Los niños, desde la edad de 4 o 5 años se aplican ya a hilar al torno; las mugeres, en el mismo torno i tal vez en quitar los ñudos, pajuelas i otras deformidades de las ropas; los hombres de edad más adelantada, en mil ocupaciones más pesades de lavar, traspillar, tintar, retorcer la lana, texer, batanar, tender, curtir i prensar los paños, i otras cosas mui análogas a éstas; y los viejos finalmente dispuso la providencia que en la última edad, quando ya imposibilitados de un trabajo excesivo no*

son capaces de continuarle, les quedasse entonces en la esfera del mismo oficio otro a que aplicarse, que es el de cardar la lana, tarea de las más descansadas, suaves i saludables, i la que ocupa una multitud de nuestros viejos, sin dispendio considerable de sus fuerzas i salud”.³ La mateixa visió aporta el polític i viatger espanyol Francisco de Zamora al seu pas per Sabadell, també l'any 1787, *“hay fábricas de paños, trabajando cada uno en su casa”*.⁴ A continuació intentarem mostrar com i amb qui treballava *“cada uno en su casa”*.

Les bases d'aquest desenvolupament es troben en la potent connexió de Sabadell en l'àrea d'influència productiva i comercial de Barcelona i en l'ascens d'una nova burgesia industrial i mercantil, d'origen menestral i petita pagesia, que es consolidà a la segona meitat del segle XVIII i principis del segle XIX com a grup social hegemònic de la localitat.

El Quadre 5 mostra la configuració de la població activa des de mitjan segle XVI fins a principis del segle

2 Sobre aquests i altres aspectes i desenvolupament del període, vegeu: J. M. BENAUL i L. TORRA, “El gremi de pareires i la vila pagesa i artesana”, a *El Gremi de fabricants de Sabadell 1559-2009. Organització empresarial i ciutat industrial*. Sabadell: Gremi de fabricants, 2009, p. 28-72.

3 Antoni BOSCH I CARDELLACH (1789), “Topografia de la villa de Sabadell i su comarca”, AHS, foli 18v.

4 Francisco de Zamora (Ramon Boixareu, ed.), *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Barcelona: Curial, 1973, p. 37.

Figura 2. Ventall de processó del Gremi de Paraires, decorat amb unes tondoses. Segle XVIII (MHS).

Figura 3. Rajola d'ofici del tipus palmeta amb dibuix d'un teixidor fent funcionar un teler manual. Segle XVIII (MHS).

19

Figura 4. Llançadora de fusta d'un teler manual. Segle XVIII (MHS).

XIX a partir de la informació que proporcionen els capítols matrimonials. El nombre de parelles se situava de mitjana al llarg d'aquests segles en el 23,9% (columna 1), seguia la pagesia local amb el 28,7% i, a continuació, els teixidors de llana amb l'11,5% (columna 4). El compendi format per altres artesans de la manufactura tèxtil (abaixadors, cardadors, tintorers...) corresponia al 3,6% (columna 3). Així, el pes del teixit industrial superava de mitjana el 39% dels nuvis sabadellencs, la pagesia el 28,7% i el compendi d'oficis dedicats a l'activitat comercial i transport de mercaderies, professionals liberals i altres sectors de la menestralia se situaven en el 32,3% en el període 1550-1810.

La preponderància del sector del tèxtil encara és major si posem la lupa en el segle XVIII. Certament, el nombre de capítols analitzats suma 1.004 escripturats al llarg del set-cents, dels quals 374, el 37,2%, corresponen a nuvis l'activitat dels quals era parelles, teixidors, tintorers..., 253 corresponen a pagesos (25,2%), mentre que els capítols de nuvis dedicats a altres sectors d'activitat sumen 377 i corresponen al 37,5% (figures 2, 3, 4, 5 i 6).

Aquestes dades s'han de prendre a tall d'exemple, perquè no corresponen a un cens oficial de la població activa local, documentació inexistent en aquest període. Com ja s'ha comentat més amunt, les dades procedeixen del fons notarial on són representats un fragment important de la societat, però sense caire universal. D'altra banda, caldria saber quants individus d'aquests oficis no estan representats pel fet de ser solters o no haver escripturat capítols, a part de la mà d'obra fluctuant i subocupada que podia treballar ocasionalment en períodes intermitents o de forma complementària en el sector manufacturer. En canvi, sí que tenim dades més ajustades sobre la població i l'estructura productiva de Sabadell l'any 1824, a partir del primer patró d'habitants efectuat a la vila. S'havia accentuat aleshores notablement l'especialització manufacturera, que des de finals del set-cents disposava, a més de la indústria llanera, d'una activitat cotonera en notable expansió.

Juntament amb la identitat, l'edat i el lloc de residència, el padró detalla l'ofici o professió de cada individu censat, amb algunes excepcions. La més important, el fet que el document només assenyalava l'activitat dels homes i la d'algunes dones solteres. En canvi, la font ra-

rament concreta la de les dones casades i només en algunes ocasions esmenta l'activitat de les vídues.⁵ La dona treballava al camp, aprenia l'ofici de la mateixa manera que ho feia un fadrí o un jove aprenent i sovint controlava el procés productiu al taller menestral de la mateixa manera que el mestre, però aquestes activitats rarament han estat reconegudes fins pràcticament als nostres dies. El treball de la dona era considerat mà d'obra auxiliar a casa del pare o dins la llar conjugal, sempre sota la supervisió primer del pare i/o germà o familiar, o bé del marit més tard.⁶

La informació de què disposem sobre l'activitat de la població activa masculina és exhaustiva, excepte un segment d'individus, aproximadament el 10% dels homes censats, dels quals el padró no concreta cap informació sobre el seu ofici o activitat. El nostre interès es dirigeix, doncs, entorn del 90% dels individus mascles, a partir d'onze anys, dels quals tenim dades. El quadre 6 en mostra una primera classificació.

Les dades constaten el predomini de la indústria tèxtil, que es reforçaria si consideréssim la població activa femenina, de la qual, com dèiem més amunt, no hi ha informació. És també molt remarcable la importància assolida per les activitats manufactures no tèxtils, vestit i calçat (espadenyers, sastres i sabaters), construcció (fusters i mestres de cases), terrissaires, rajolers, paperers, etc. En els serveis destaquen el transport, els comerciants i botiguers. El padró defineix els gitanos per l'ètnia i no per la professió. Habitaven al carrer d'en Font, encara dit dels Gitanos, i per altres fonts sabem que eren tractants de bestiar.

Els oficis de la menestralia ocupaven més de la meitat de la població activa local (51,2%), que era el subsector tèxtil més destacat, el qual impulsava l'activitat econòmica de la localitat en el primer terç del segle XIX. La menestralia pertanyia al sector secundari. Una característica bàsica del menestral era l'exercici del treball manual, transformant les matèries prime-

5 Observem poquíssimes excepcions que la font esmenti l'activitat de la dona, i només en relació amb la dona casada quan és jornalera o bé vídua hisendada.

6 Àmplia informació sobre l'activitat i visualitat de les dones en el món laboral a M. VICENTE, "El treball de la dona dins els gremis a la Barcelona del segle XVIII (una aproximació)", *Pedralbes. Actes del Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Catalunya a l'època de Carles III*, Barcelona, vol. 2 (1988).

SECTORS D'ACTIVITAT			PROFESSIONS PER SECTORS		ORIGEN (%)	
Activitats	Total	%			Sabadell	Immigrats
Agricultura i sector primari	394	27,4	Hisendats	9	77,8	22,2
			Pagesos	117	67,5	32,5
			Jornalers	237	75,5	24,5
			Altres	13	0,0	100,0
			Mossos, aprenents i fadrins	18	22,2	77,8
Indústries tèxtils	432	30,0	Fabricants	102	87,3	12,7
			Teixidors	240	90,8	9,2
			Paraires i altres oficis tèxtils	74	82,4	17,6
			Mossos, aprenents i fadrins de fabricants	5	0,0	100,0
			Mossos, aprenents i fadrins d'oficis tèxtils	11	81,8	18,2
Altres indústries, artesans i construcció	305	21,2	Industrials i menestrals	246	56,1	43,9
			Mossos, aprenents i fadrins	59	23,7	76,3
Comerç i transport	121	8,4	Comerciants i botiguers	41	58,6	41,4
			Traginers	76	80,3	19,7
			Mossos, aprenents i fadrins	4	75,0	25,0
Altres	68	4,7	Professionals liberals (inclou aprenents)	32	40,6	59,4
			Altres	13	53,8	46,2
			Servei domèstic	4	50,0	50,0
			Religiosos	12	75,0	25,0
			Gitanos	7	85,7	14,3
Inactius i sense dades	119	8,3	Pobres	26	57,7	42,3
			Impossibilitats	8		100,0
			Ofici desconegut	85	90,6	9,4
Total	1.440	100,0	Total	1.440	71,1	28,9

Font: AHS, AMH, Padró d'habitants de 1824. Elaboració pròpia

Quadre 6. Activitat de la població masculina de més d'11 anys, 1824.

res, elaborant un producte o tractant la producció en les fases finals. Un element que definia l'artesà era el fet de ser propietari dels mitjans de producció. En general, acostumava a posseir les eines i els instruments necessaris per desenvolupar el seu ofici, encara que sovint aquests fossin elements d'escassa vàlua. A la mateixa botiga taller el menestral comercialitzava

la producció juntament amb altres mercaderies. En alguns casos, quan la venda de distints productes adquiria més envergadura i aportava importants beneficis; el menestral passava a formar part de les files dels comerciants. Aquesta situació ha estat considerada en el cas dels adroguers i apotecaris locals, els quals hem agrupat dins el sector comercial.

Figura 5. Rajola d'ofici del tipus palmeta amb dibuix d'un bou. Segle XVIII (MHS).

Figura 6. Rajola d'ofici del tipus palmeta amb dibuix d'un gotim de raïm. Segle XVIII (MHS).

La preponderància del sector secundari a Sabadell és encara més evident en observar les dades del sector primari. En efecte, la pagesia constituïa el 8,1% del cens, més el segment de jornalers 16,4%, que podrien relacionar-se molts d'ells d'una manera directa amb les feines agràries. Tanmateix, no hem de prendre de vista el fet que el padró indica la població resident dins el terme municipal de Sabadell i estava delimitat pràcticament en el perímetre urbà, amb la qual cosa en quedaven exclosos els habitants del rodal, és a dir, de masies disseminades en el territori proper, però pertanyents al terme municipal de Terrassa, molt més extens. D'altra banda, no hem d'oblidar la complementarietat que sempre hi ha hagut entre les feines al camp i a l'hort, juntament amb les pròpies del taller artesanal que desenvolupaven moltes famílies menestrals. Per dessota se situen els membres que integraven les anomenades professions liberals, amb el 2,2% del cens, i els hisendats, més un grup heterogeni que hem englobat com "altres activitats", en el qual s'hi ha sumat un compendi vari d'individus dedicats al servei domèstic (1,2%). Per últim, el Quadre 6 mostra el nombre de gitanos i pobres censats al

padró, els quals hem situat en darrer lloc pel fet que no treballaven o bé feien feines esporàdiques o temporeres (2,4%). Dotze religiosos (0,9%) s'ocupaven de la gestió espiritual dels veïns.

El 71,1% de la població activa (masculina de més d'11 anys) era natural de Sabadell l'any 1824, mentre que el 28,9% havia arribat d'altres indrets. Destaca l'arribada d'individus amb oficis destacats de la manufactura procedent de nuclis propers a Sabadell i de centres i comarques en vies d'industrialització, especialment d'Olesa, Monistrol, Esparreguera, Sant Hipòlit de Voltregà, Castellterçol i altres poblacions ubicades a les conques dels rius Ter i Llobregat, totes zones de forta tradició de la draperia i amb una posterior implantació de la indústria tèxtil.

El padró mostra la diversitat d'activitats de l'estructura menestral. Observem trenta-vuit ocupacions distintes. Una gran part dels oficis eren minoritaris i fortament especialitzats en treballs concrets, alguns dels quals havien sorgit progressivament al llarg del segle XVIII arran el desenvolupament de noves pautes de consum, com per exemple els xocolaters en el sector alimentari. D'altra banda, en alguns àmbits hi

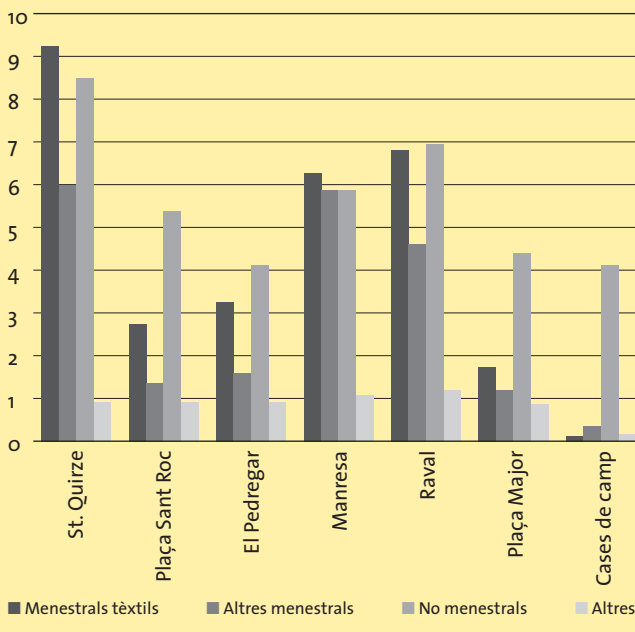
havia una forta atomització i divisió tècnica, com per exemple en els sectors del metall i del tèxtil, per tal com l'elaboració completa d'un mateix article passava d'un especialista a un altre.

Una altra característica és que entre el conjunt de professions hi havia unes activitats dominants. L'alt percentatge de fabricants de draps i paraires entre la població activa local junt amb els oficis relacionats amb activitats de transformació com torcedors, abaixadors, tintorers i teixidors situen el sector tèxtil en capdavanter. Aquestes ocupacions eren importants entre la població activa masculina, però hem de suposar que moltes d'aquestes tasques les duïen a terme també les dones i els nens dins del marc domèstic. Diferents tipus de filasses i alguns estris per manipular-les eren del tot habituals dins les llars de la localitat.

Altres ocupacions típiques d'una ciutat precapitalista cobrien les necessitats bàsiques de la població —alimentació, vestit, calçat i construcció—. Espardenyers, sabaters, sastres, fusters, moliners, ferrers, fusters, mestres de cases, terrissers i rajolers eren grups importants a Sabadell. S'evidencia la importància de l'artesanat derivat de l'agricultura enfront de l'artesanat derivat de la ramaderia. A tall d'exemple, cal observar el predomini de l'ofici d'espardenyer i la seva interdependència amb l'agricultura. Es tractava d'una activitat que obtenia la primera matèria, cànem i espart, bàsicament de l'activitat agrària. I en contrapartida, la mateixa activitat al camp necessitava utensilis, suports, recipients, lligatges..., que es fabricaven amb el material treballat pels espardenyers, a part del calçat.

La presència de tallers obradors menestrals era important als traçats dels barris de Sant Quirze, Manresa i Raval, especialment als carrers de Sant Quirze, Sant Cugat, Gràcia, la Creueta, els Caputxins i raval de Fora. Val a dir que també eren les àrees més densament poblades de la vila. Els comerciants s'establiren a la plaça Major, Sant Roc i el Pedregar. Hisendats, membres de les professions liberals i també molts pagesos residien a la plaça Major, a la plaça de Sant Roc i al barri de Manresa i òbviament a les cases del rodal, aïllades del nucli urbà però integrants dins el mateix terme municipal.

Un altre punt d'interès són els mossos, aprenents i jornalers que arribaven a la vila i s'instal·laven als tallers menestrals locals. Sabadell estava en ple procés de transformació, renovant les files de la seva indús-

Gràfic 1. Ubicació de la menestralia (tèxtil / no tèxtil) per barris a Sabadell (en percentatges).

Font: Elaboració pròpia. Padró d'habitants de Sabadell, 1824. AHS.

tria i per això necessitava nous tècnics i nous treballadors, també mossos i aprenents que arribaven d'altres indrets. L'aprenentatge era llarg, sovint realitzat amb infortunis i entrebancs. Molts mestres començaven a treballar a l'obrador sent nens de curta edat. Més que aprenents d'ofici eren mà d'obra utilitzada per a tot tipus de feines alienes, com cuinar, cuidar les criatures petites, acompanyar familiars desvalguts... L'aprenentatge s'assolia en un període al voltant de cinc, sis, set o fins i tot més anys. Normalment s'establí un contracte entre mestre i aprenent en el qual es disposaven les condicions de treball a l'obrador i de convivència amb la família. Moltes famílies acollien joves fadrins i mossos, alguns eren parents llunyans; altres —la majoria—, individus sense llaços de consanguinitat que buscaven senzillament un lloc per viure i poder menjar. Mossos, aprenents, oficials i membres de la família vivien sota el mateix sostre. Constituïen mà d'obra jerarquitzada per al mestre, que normalment coincidia amb el cap de família o cap de casa.

Un cop acabat l'aprenentatge, el jove fadrí passava a la categoria d'oficial, solia ser entre els catorze i els vint anys d'edat. Després arribava el nomenament

	Alt		Mitjà	Baix		Nul
	Pare i sogre paraires	Només pare paraire	Només sogre paraire	Pare i/o sogre teixidor	Pare i/o sogre altres oficis tèxtils	Pare i sogre no tèxtils
1550-1600	7,5	10,0	2,0	5,0	33,0	42,5
1601-1650	8,4	18,3	14,5	9,2	20,6	29,0
1651-1700	5,9	17,6	5,9	9,4	34,1	27,1
1701-1750	8,8	18,2	6,3	8,9	31,4	26,4
1751-1810	11,8	26,3	5,9	11,4	28,8	15,8

Font: AHS, AN, elaboració pròpia a partir d'una base de 1.711 capítols.

Quadre 7. Nivells d'endogàmia social dels nuvis paraires, 1550-1810.

24 dels examinadors del Gremi i amb el seu vistriplau l'oficial passava a la categoria de mestre. Mestres i oficials transmetien els coneixements tècnics de generació en generació i garantien la producció de gèneres amb característiques normalitzades sempre sota la supervisió del gremi.

La transmissió intergeneracional de l'ofici en el sector tèxtil

En el món menestral, l'ofici esdevenia una part important de l'entramat patrimonial. La transmissió intergeneracional de l'ofici fou una pràctica molt freqüent entre la menestralia per tal de preservar els béns de la família. En canvi, la mobilitat professional era significativa entre els fadrísters i entre els hereus, sempre que hi hagués millors perspectives professionals o quan la saturació d'un sector implicava la fugida cap a altres activitats. Tots aquests elements condicionaven la dinàmica del mercat de treball, on les estratègies matrimonials jugaven un paper destacat.

Novament a partir de la informació que proporcionen els capítols matrimonials, observem si la continuació de l'ofici del pare era un fet freqüent i en quines circumstàncies o si, per contra, el fet més corrent era la mobilitat ocupacional. Al mateix temps, es tracta d'entreveure si en el decurs del període que estudiem se segueixen les mateixes pautes de comportament. Igualment si les possibilitats de mobilitat ocupacional són les mateixes en cadascun dels oficis en observació o bé si aquestes difereixen segons sigui l'ofici i la seva evolució.

Els quadres 7 i 8 mostren resultats sobre l'encreuament entre l'ofici del nuvi, el del seu pare i el del sogre. Observem que el comportament més habitual i predominant entre els menestrals sabadellencs va ser l'endogàmia professional. La correspondència entre l'ofici del pare i del sogre amb el jove contraent és elevada, i contraposa els resultats d'altres investigadors en diferents localitats del Principat.⁷ Aquest alt nivell d'endogàmia socioprofessional a Sabadell pot ser degut, d'una banda, a la puixança del sector tèxtil al llarg d'aquest període i, d'altra banda, al fet que els altres sectors d'activitat eren bastant irrelevantes en aquesta etapa dins la localitat i, per tant, és baix el nivell de transvasament.

Tot i que només utilitzem una part de les dades, es refereixen a la reproducció social de l'ofici per mitjà de la filiació i de l'emparentament (quadres 7 i 8). Els nuvis que pertanyen als col·lectius més rellevants a la localitat (paraires, teixidors) són els que presenten una major cohesió i, per tant, esdevenen els que es mouen menys. Les dades d'ambdós quadres evidencien que el nivell alt d'endogàmia, força considerable, no flexiona a la baixa i que l'endogàmia nul·la minva apreciablement. Això darrer vindria a reflectir que

7 S'han fet diversos estudis sobre les estratègies ocupacionals de les famílies menestrals en diferents localitats catalanes. A Lleida, R. HUGUET (1990), Ll. PLA i A. SERRANO (1995) i M. J. VILALTA (1997). A Barcelona per M. ARRANZ (1981, 2001), J. BURGOS (1997) i J. ROMERO (2001). Igualada, J. TORRAS (1992, 1996, 1998); E. CAMPS (1990,1995), A. FABRÉ (1991) i C. ROS (1997); a Mataró per C. ROS (2005) i a la comarca del Bages, Ll. FERRER i ALÒS (1987, 1991).

	Alt		Mitjà	Baix		Nul
	Pare i sogre teixidor	Només pare teixidor	Només sogre teixidor	Pare i/o sogre paraïres	Pare i/o sogre altres oficis tèxtils	Pare i sogre no tèxtils
1550-1600		26,7	13,3		20,0	40,0
1601-1650	8,1	37,8	8,1	5,4	16,2	24,4
1651-1700	8,3	25,0	5,2	12,5	8,3	40,7
1701-1750	5,3	46,0	5,3	2,6	11,8	29,0
1751-1810	3,8	40,0	10,3	2,3	18,6	25,0

Font: AHS, AN, elaboració pròpia a partir d'una base de 1.711 capítols

Quadre 8. Nivells d'endogàmia social dels nuvis teixidors, 1550-1810.

l'aprenentatge va ser fonamental al llarg de tot el període, ja que implicava un procés prolongat, que solia comportar unes filiacions o unes connexions prèvies amb l'ofici o l'activitat.

Conclusions

Aquest estudi s'ha centrat a descriure l'activitat econòmica i el treball menestral a Sabadell, una societat que es caracteritzà pel predomini manufacturer i la puixança de la indústria tèxtil.

L'evolució del creixement demogràfic de Sabadell al llarg del període en estudi reafirma l'atracció i el dinamisme econòmic de la vila. L'afluència d'immigrants des de finals del segle XVII (molts especialistes en sector tèxtil i metall) té un paper rellevant en el desenvolupament industrial i econòmic.

L'organització del treball artesà en gremis i confraries d'ofici, juntament amb els resultats de l'estudi en relació amb la transmissió intergeneracional de l'ofici i de les estratègies matrimonials seguides per les famílies de Sabadell, ofereixen elements per continuar considerant un cert immobilisme i rigidesa, com postulaven les tesis tradicionals, en contraposició amb la historiografia actual, que apunta importants referents de mobilitat ocupacional en viles i ciutats en vies de desenvolupament industrial.

Esquematzant, es podria dir que l'economia dominant de Sabadell del segle XVII i part del segle XVIII fou la manufactura, mentre que la de finals del segle XVIII i especialment el XIX va ser la indústria tèxtil. La menestralia tingué un paper destacat en el decurs de

les dues centúries. La importància de Sabadell com a centre manufacturer s'observa en les interrelacions comercials i econòmiques paleses amb nuclis de comarques veïnes i en importants centres consumidors dins i fora el Principat, especialment en el decurs la segona meitat del segle XVIII i al llarg del segle XIX. ●

25

Bibliografia

Joan ALSINA GIRALT, "Apunts sobre la indústria tèxtil sabadellenca en l'Edat Moderna", *Sabadell. Memòries d'una vila, segles XVI-XVIII*, Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, 1998, p. 103-111.

Josep Maria BENAUL, "Notes sobre la industrialització a Sabadell, 1780-1890", *Arraona*, 12, 2a època (1981), p. 55-78.

Josep Maria BENAUL, *La indústria tèxtil llanera a Catalunya, 1750-1870. El procés d'industrialització al districte industrial de Sabadell-Terrassa*, [Tesi doctoral], Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 1991. ●

Josep Maria BENAUL, “Los orígenes de la empresa textil lanera en Sabadell y Terrassa en el siglo XVIII”, *Revista de Historia Industrial*, 1 (1992), p. 39-62.

Josep Maria BENAUL i Lúdia TORRA, “El gremi de paraires i la vila pagesa i artesana”, DD.AA.. *El Gremi de fabricants de Sabadell 1559-2009. Organització empresarial i ciutat industrial*, Sabadell: Gremi de fabricants, 2009, p. 28-72.

Antoni BOSCH i CARDELLACH, *Anales de la villa de Sabadell desde el año 987 hasta el de 1770*, 2 v., Sabadell: Publicacions de la Fundació Bosch i Cardellach, 1992.

Antoni BOSCH i CARDELLACH, *Memorias de Sabadell. Segunda parte 1787-1804*, Sabadell: Archivo Histórico del Municipio de Sabadell, 1944.

Enriqueta CAMPS, *La formación del mercado de trabajo industrial en la Catalunya del siglo XIX*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1995.

Esteve CANYAMERES i RAMONEDA, “La immigració francesa al Vallès Occidental (s. XVI-XVII). Quatre exemples locals: Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Sant Julià d’Altura i Sentmenat”, *Arraona*, núm. 15, 2a època (1994), p. 9-25.

Francisco DE ZAMORA (R. Boixareu, ed.), *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Barcelona: Curial, 1978.

Núria DOMÈNECH i Maria Mercè RÍOS, (Ressenya de Miquel Soler) “El municipi de Sabadell a l’Edat Moderna”, *Arraona*, núm. 4 (1989), p. 95-96.

Ramona HUGUET, *Els artesans de Lleida*, Lleida: Pagès Editors, 1990.

Jordi NADAL i Emili GIRALT, *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Vic: Eumo, 2000.

Carme ROS NAVARRO, “Les estratègies familiars i la mobilitat social dels menestrals a Catalunya

en els segles XVII-XIX. El cas de Mataró”. *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, núm. 16 (2005), p. 171-190.

Lúdia TORRA, *La menestralia a Sabadell. Família i mercat de treball (1650-1824)*. [Inèdit]. Sabadell: Museu d’Història de Sabadell (Beca d’història Miquel Carreras Costajussà), 2007.

Santi TORRAS i TILLÓ, Anna VARGAS i COLL, “Clarobscur de Sabadell a l’època moderna, segles XVI a XVIII”, DD. AA. *Sabadell, memòries d’una vila. Segles XVI-XVIII*, Sabadell: Museu d’Història de Sabadell, 1998, p. 17-54.

DD. AA. *El Gremi de fabricants de Sabadell 1559-2009*, Sabadell: Gremi de fabricants de Sabadell, 2009. ●

